

REMITTERINGSMAPP

Ärende: Förslag till reviderat program - Stockholms stads program för kvinnofrid

Remisstid: 30 september 2006

DOKID: _____

Stadsdelsnämnderna	Facknämnderna	Övriga
Bromma	Brand- och räddningsnämnden	Stockholms Stadshus AB
Enskede - Årsta	Fastighets- och saluhallsnämnden	
Farsta	Idrottsnämnden	Kommunstyrelsens handikappråd
Hägersten	Konsumentnämnden	
Hässelby – Vällingby	Kulturnämnden	Stockholms läns landsting
Katarina - Sofia	Kyrkogårdsnämnden	
Kista	Marknämnden	Polismyndigheten i Stockholms län
Kungsholmen	Miljö- och hälsoskyddsnämnden	
Liljeholmen	Renhållningsnämnden	
Maria – Gamla stan	Stadsmuseinämnden	
Norrmalm	Stadsbyggnadsnämnden	
Rinkeby	Trafiknämnden	
Skarpnäck	Utbildningsnämnden	
Skärholmen	Överförmyndarnämnden	
Spånga - Tensta		
Vantör		
Älvsjö		
Östermalm		

1 NÄMND
21/9

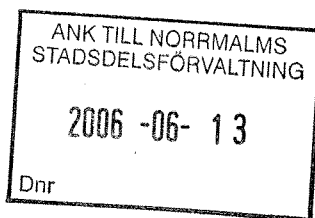
Stadsledningskontoret

VÄLFÄRD OCH UTBILDNINGSAVDELNINGEN

DOKID: .....

DNR: 325-2426/2006

DATUM: 2006-06-08

Till berörd remissinstans

ANGÅENDE REMISSEN OM
FÖRSLAG TILL REVIDERAT PROGRAM -
STOCKHOLMS STADS PROGRAM FÖR KVIN-
NOFRID

Detta gäller remissvar på rapporten "Förslag till reviderat program - Stockholms stads program för kvinnofrid" (Dnr: 325-2426/2006). Remisstiden sträcker sig till den 30 september 2006, vilket vi ber er respektera. Om det av några skäl inte är möjligt för er att inkomma med svar inom utsatt tid måste en kontakt tas med den för ärendet ansvariga personen på avdelningen.

Ansvarig tjänsteman på välfärd och utbildningsavdelningen är Marianne Berg Ekbo, tfn 508 29 801.

- Remissvar ska skickas, endast i digital form (word), till *SLK Välfärd och utbildningsavdelningen Stab (GroupWise)*. Ange KS:s diarienummer 325-2426/2006 som namn på ärenderubrik.
- Remissvaren ska även skickas till KF/KS kansli i digital form samt i pappersform. Ange KS:s diarienummer 325-2426/2006 som namn på ärenderubrik samt bifogade filer.

Adresserna är följande:

SLK Välfärd och utbildningsavd Stab (GroupWise)
KF/KS kansli e-post: KF/KS-remissvar (GroupWise)
KF/KS-remissvar@stadshuset.stockholm.se
KF/KS kansli, Stadshuset, 105 35 STOCKHOLM

PROTOKOLL nr 5/2006
2006-05-18STOCKHOLMS STAD
Kommunstyrelsen
KF/KS Kansli

Ink. 2006 -05- 3 1

Dnr: 325-2426/2006

Till: R-VII

Justerat 2006-05-22

Margareta Olofsson och Peter Lundén-Welden

§ 12

Stockholms stads program för kvinnofrid

Förslag till reviderat program – Bordlagt ärende

Dnr 105-0496/2005

Socialtjänstnämndens beslut

1. Socialtjänstnämnden godkänner i huvudsak förslaget till Stockholms stads program för kvinnofrid.
2. Socialtjänstnämnden föreslår kommunfullmäktige att fastställa Stockholms stads program för kvinnofrid i enlighet med nämndens beslut
3. Socialtjänstförvaltningen får i uppdrag att anpassa riktlinjerna inom socialtjänstområdet till Stockholms stads program för kvinnofrid

Med det nya kvinnofridsprogrammet höjer staden ambitionerna och skapar förutsättningar för likvärdiga och kvalificerade insatser mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer oavsett var i staden kvinnorna bor. Handlingsprogrammet syftar till att minska mäns våld mot kvinnor och göra Stockholm till en trygg och säker stad att bo och leva i för alla kvinnor. Samhället får aldrig acceptera att kvinnor kränks och misshandlas och att barn far illa.

I programmet synliggörs mäns våld mot kvinnor som grupp och mer specifikt mäns våld mot kvinnor som lever i nära relationer och under olika levnadsförhållanden. Även behovet av stöd till barnen i de drabbade familjerna och behandling av de våldsutövande männen lyfts fram. Förebyggande insatser, kunskap och attitydförändringar samt intern och extern samverkan är framgångsfaktorer som belyses i programmet.

Socialtjänstförvaltningens förslag till program kompletteras med följande tillägg (kursiv stil).

Inledning

Andra stycket kompletteras med följande mening:

*Ökningen av sexualiserade kränkningar av unga kvinnor är ett växande folkhälso-
problem som behöver uppmärksammas och motverkas.*

Syfte

Ny lydelse:

Syftet med Stockholms stads program för kvinnofrid är att minska mäns våld mot kvinnor i nära relationer och öka kvinnors trygghet och säkerhet i staden. Ett delsyfte är att skapa ökade förutsättningar för ett likvärdigt och kvalificerat arbete med kvinnofridsfrågor i stadens alla nämnder och bolagsstyrelser.

Problemets omfattning

Avsnittet inleds med följande stycke.

Stockholm ska vara en trygg och säker stad att bo och leva i för alla kvinnor. Upprustningar i utemiljön ska innefatta säkerhet och trygghet. Särskild vikt ska läggas vid de platser som upplevs som otrygga. Kvinnors rädsla måste tas på allvar och resultera i åtgärder så att kvinnors tillgång till det offentliga rummet ökar.

Avsnittet avslutas med följande mening:

Ytterligare exempel på mäns våld mot kvinnor är de sexualiserade kränkningarna som flickor och unga kvinnor utsätts för, vilket bland annat framkommit i ett ökat antal samtal till organisationer som Bris och Rädda Barnen.

Definitioner och begrepp

Avsnittet inleds med följande stycken:

Stockholms stads program för kvinnofrid har sin grund i FN:s definition av våld mot kvinnor samt FN:s deklaration om avskaffandet av våld mot kvinnor (1993):

"Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i, eller sannolikt kommer att resultera i, fysisk, sexuell eller psykisk skada eller sådant lidande för kvinnan, innefattande hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller det privata livet."

"Allt våld mot kvinnor är ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män, vilka har lett till mäns dominans över, och diskriminering av, kvinnor och förhindrat kvinnors fulla möjligheter till framsteg samt att våld mot kvinnor är en av de avgörande sociala mekanismer genom vilka kvinnor tvingas in i en underordnad ställning gentemot män."

Samordning med andra styrdokument

Det nya avsnittet innehåller följande stycken:

Detta program samordnas med Stockholms folkhälsoprogram, Stockholms stads brottsförebyggande program samt Stockholms stads sociala program för att minska prostitutionen.

Det övergripande målet för folkhälsoprogrammet är att skapa förutsättningar för god hälsa på lika villkor för boende och anställda i staden, vilket är en målsättning som även gäller kvinnor som utsätts för mäns våld.

Det brottsförebyggande programmets övergripande mål är att minska antalet brott och reducera skadeverkningarna av brott. De fyra generella förslag som finns i pro-

grammet – brottsförebyggande arbete, bättre beslutsunderlag, ökade kunskaper och samverkan – tillämpas även för kvinnofridsbrott.

Prostitution är en form av mäns våld mot kvinnor. Det sociala programmet för att minska prostitutionen har tre övergripande mål som anknyter till programmet för kvinnofrid – efterfrågan på köp av sexuella tjänster ska minska, handel med människor för sexuella ändamål ska inte förekomma samt alla barn ska ha rätt till en säker och trygg uppväxt och får inte utsättas för kränkande behandling eller misshandel.

Kvinnofridsfrågan i Stockholms stad

Fjärde punktsatsen har ändrad lydelse:

Kommunstyrelsen, stadsdelsnämnderna, socialtjänstnämnden, utbildningsnämnden och andra berörda nämnder bör delta i EU-samarbete och förebyggande *insatser* inom kvinnofridsområdet.

Ny punktsats tillförs:

Stadens alla nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att uppmärksamma kvinnofridsperspektivet i utformningen av den inre och yttre miljön.

Insatser i skolan

Nytt andra stycke tillförs:

Det förebyggande elevhälsoarbetet är en av de viktigaste insatserna för att ändra attityder och förebygga våld och kränkningar mot unga flickor och pojkar.

Alla nämnder och bolagsstyrelser (ersätter rubriken Övriga nämnder)

Avsnittet inleds med följande stycken:

Alla nämnder och bolagsstyrelser i staden ansvarar för att inom sina verksamhetsområden uppmärksamma kvinnofridsperspektivet. Exempelvis kan det vara aktuellt vid investeringar i yttre miljö som gatu- och parkunderhåll, ny- och ombyggnad av lokaler som skolor, idrottshallar och bostäder samt vid skötsel och underhåll.

Ett aktivt jämställdhetsarbete riktat till män och kvinnor är viktigt för att ändra attityder och förhållningssätt bland vuxna. Mer uppmärksamhet behöver ägnas åt mäns ansvar för att ändra attityderna i samhället. Det förebyggande arbetet för pojkar i riskzonen att utöva våld måste ökas i samverkan med idrottsrörelsen, skolan etc.

Stöd till våldsutsatta kvinnor

Tillägg i tredje punktsatsen:

Våldsutsatta kvinnor och deras barn ska erbjudas placering där de kan få skydd, stöd och hjälp. Vid placering i en stadsdelsförvaltnings jourlägenhet ska kvinnan, och eventuella barn, garanteras samtalsstöd och barnens skolgång. En sådan placering ska alltid föregås av en säkerhetsbedömning.

Tillägg av följande mening efter sista meningen i andra stycket. *Inför en placering av våldsutsatta kvinnor och deras barn i jourlägenhet eller annat boende ska stadsdelsförvaltningarna alltid göra en säkerhetsbedömning.*

Intern samverkan i staden

En punktsats tillförs:

Stadsdelsnämnderna ansvarar för att stärka samverkan framförallt mellan socialtjänsten, skolan, landstinget, polisen och de ideella krafterna, såväl för allmänt förebyggande arbete som i individuella ärenden där våld förekommer.

Ärendet

Syftet med stadens kvinnofridsprogram är att skapa förutsättningar för ett likvärdigt arbete med kvinnofridsfrågor i stadens nämnder och bolag. Kommunfullmäktige gav i budgetbeslut för år 2005 socialtjänstnämnden i uppdrag att revidera stadens handlingsprogram för Operation Kvinnofrid. Socialtjänstnämnden föreslås anta föreliggande förslag till reviderat program för kvinnofrid/Stockholms stads program för kvinnofrid.

Programmet beskriver utgångspunkterna för stadens arbete med mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Ansvaret för det förebyggande arbetet och den lagstiftade myndighetsutövningen föreslås fördelas på stadens olika nämnder. Huvuddelen av programmet handlar om hur stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden ska kunna ge stöd och hjälp till de kvinnor som blivit utsatta för mäns psykiska, fysiska och sexuella våld i sina nära relationer.

Förvaltningen hade redovisat ärendet i ett tjänsteutlåtande daterat den 3 april 2006.

Förslag till beslut

Ordföranden Margareta Olofsson m.fl. (v), ledamöterna Monika Lindh m.fl. (s) och ledamoten Henrik Mannerstråle (mp) framlade ett förslag till beslut och föreslog att nämnden skulle besluta enligt detta förslag.

Vice ordföranden Peter Lundén-Welden m.fl. (m), ledamöterna Ann-Katrin Åslund m.fl. (fp) och ledamoten Ewa Samuelsson (kd) framlade ett annat förslag till beslut och föreslog att nämnden skulle besluta enligt detta förslag.

Beslutsgång

Ordföranden ställde förslagen till beslut mot varandra.

Nämnden beslutade utan omröstning enligt ordföranden Margareta Olofsson m.fl. (v), ledamöterna Monika Lindh m.fl. (s) och ledamoten Henrik Mannerstråle (mp) förslag till beslut.

Reservation

Vice ordföranden Peter Lundén-Welden m.fl. (m), ledamöterna Ann-Katrin Åslund m.fl. (fp) och ledamoten Ewa Samuelsson (kd) reserverade sig mot nämndens beslut till förmån för sitt eget förslag enligt följande.

Socialtjänstnämnden föreslås besluta följande.

1. Socialtjänstnämnden beslutar att delvis bifalla förvaltningens förslag till beslut.
2. I övrigt anförs följande.

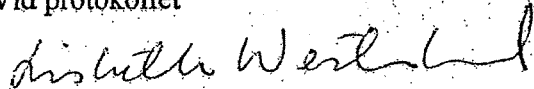
Stadens kvinnofridsprogram är ett led i det viktiga arbetet med att minska våldet mot kvinnor i Stockholm. Därför är det mycket lovvärt att staden nu arbetat fram ett förslag till reviderat program. Men programmet som arbetats fram är tyvärr allt för otydligt och saknar konkreta och uppföljningsbara mål. Om stadens arbete för att

motverka kvinnors utsatthet ska ha någon verklig effekt så måste det grundläggande dokumentet ha en helt annan nivå av konkretion.

Kvinnors utsatthet i Stockholm har ökat de senaste åren. Antalet våldtäkter ökade med 32 procent förra året jämfört 2004, nätprostitution och trafficking växer, unga kvinnor utsätts för trakasserier och kränkande behandling i skolan. Våld mot äldre kvinnor i hemmet är i dag en nästan helt bortglömd fråga omgiven av tabun. Dessa perspektiv saknas till stor del i programmet.

Vi vill ha ett Stockholm där alla ska kunna känna sig trygga i sitt hem och i sin stad. För att detta ska bli verkligt krävs konkreta förslag och uppföljningsbara mål.

Vid protokollet

Lisbeth Westerlund
sekreterare

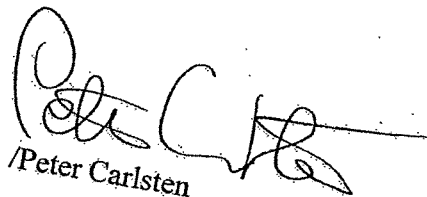
Till
socialtjänstnämnden

Stockholms stads program för kvinnofrid
Förslag till reviderat program
(2 bilagor)

Förslag till beslut

1. Socialtjänstnämnden beslutar att för egen del godkänna förslaget till Stockholms stads program för kvinnofrid.
2. Socialtjänstnämnden beslutar att föreslå kommunfullmäktige att fastställa Stockholms stads program för kvinnofrid i enlighet med detta tjänsteutlåtande.
3. Socialtjänstnämnden beslutar att ge socialtjänstförvaltningen i uppdrag att anpassa riktlinjerna inom socialtjänstområdet till Stockholms stads program för kvinnofrid.

Dag Helin

/Peter Carlsten

Sammanfattning

Syftet med stadens kvinnofridsprogram är att skapa förutsättningar för ett likvärdigt arbete med kvinnofridsfrågor i stadens nämnder och bo-lag. Kommunfullmäktige gav i budgetbeslut för år 2005 socialtjänst-nämnden i uppdrag att revidera stadens handlingsprogram för Operation Kvinnofrid. Socialtjänstnämnden föreslås anta föreliggande förslag till reviderat program för kvinnofrid/Stockholms stads program för kvinno-
frid.

Stockholms stads program för kvinnofrid handlar ytterst om mänskliga rättigheter och frihet från könsrelaterat våld. Det handlar om alla människors rätt till kroppslig integritet och hälsa oavsett kön, ålder, funktionshinder eller social situation.

Programmet beskriver utgångspunkterna för stadens arbete med mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Ansvaret för det förebyggande arbetet och den lagstiftade myndighetsutövningen föreslås fördelas på stadens olika nämnder. Huvuddelen av programmet handlar om hur stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden ska kunna ge stöd och hjälp till de kvinnor som blivit utsatta för mäns psykiska, fysiska och sexuella våld i sina nära relationer.

Bakgrund

I september år 1999 fattade kommunfullmäktige beslut om "Stockholms stads handlingsprogram för Operation Kvinnofrid". Syftet var att ge stadsdelsnämnderna i uppdrag att skapa en bättre organisation för sina insatser i frågor om mäns våld mot kvinnor och deras barn samt att utveckla stödinsatser för dessa målgrupper. I programmet lades stor vikt vid personalutbildningar i kvinnofridsfrågor och betydelsen av lokala samverkansgrupper. Även kvinnors trygghet i utomhusmiljöer uppmärksammades. I Stockholms stad har stadsdelsnämnderna ansvaret för stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och deras barn.

Kommunfullmäktige gav i budgetbeslutet för år 2005 socialtjänstnämnden i uppdrag att revidera stadens handlingsprogram för Stockholms stads arbete inom Operation Kvinnofrid.

Det programförslag som nu föreligger ansluter till stadens övergripande inriktningsmål för 2006-2008. Viktiga frågor för denna period är bland annat att fler utsatta kvinnor och barn ska nås av stadens insatser.

Ärendet har utarbetats inom enheten Preventionscentrum Stockholm (Precens) i samverkan med berörda enheter inom socialtjänstförvaltningen. Externa kontakter har under programarbetet tagits med Operation Kvinnofrids arbetsgrupp, där polisens, landstingets och länsstyrelsens (samt stadens samordnare) i kvinnofridsfrågor är medlemmar.

Kvinnofridsbrottens/problemens omfattning

När man diskuterar mäns våld mot kvinnor i nära relationer både i internationella och nationella sammanhang benämns detta som ett stort folkhälsoproblem. I Världshälsoorganisationens (WHO) senaste multinationella studie konstaterades att bristande jämställdhet är den grundläggande orsaken till mäns våld mot kvinnor. Statens folkhälsoinstitut har också i

är påtalat att "frihet från könsrelaterat våld bör bli ett nytt delmål inom folkhälsopolitiken".

Om våldets omfattning i Stockholms stad och det s. k. mörkertalet (det icke anmälda) finns bara skattade uppgifter framtagna av bland andra Brottsförebyggande rådet och Statistiska centralbyrån. Utifrån den officiella brottsstatistiken, analyser av brottsanmälningar och ett antal frågeundersökningar gjorda i Sverige kan en grov skattning av mörkertalet göras som visar att mellan ca 5 100 och 6 400 fall av misshandel (inklusive grov) skedde i nära relationer under år 2005 i Stockholms stad. Det är dock viktigt att poängtera att denna typ av skattningar alltid blir grova och är behäftade med stor osäkerhet.

Förvaltningens synpunkter

Det är angeläget att skapa förutsättningar för ett likvärdigt arbete med kvinnofridsfrågor i stadens nämnder och bolag. Förvaltningens uppfattning är att det reviderade kvinnofridsprogrammet kommer att få en viktig funktion i detta arbete och utgöra en klagörande markering mot mäns våld mot kvinnor.

Förutom de drabbades rätt till stöd och hjälp finns också ekonomiska argument för ökade insatser för kvinnofrid. Kostnaderna inom stadsdelsnämnderna gäller t. ex. placeringar i skyddat boende, tillfälliga lägenheter, ekonomiskt bistånd och omhändertagande av ungdomar/barn samt stödåtgärder. Därutöver tillkommer våldets samhällsekonomiska kostnader hos andra huvudmän såsom rättsväsendet och landstinget samt allt det arbete som utförs i frivilligorganisationers regi.

Förvaltningen anser det angeläget att uppmärksamma att vissa av stadens riktlinjer som gäller socialtjänstens arbetsformer kan behöva anpassas till det föreslagna kvinnofridsprogrammet.

Det är också viktigt att staden som arbetsgivare inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet tar ansvar för att ge stöd till anställda som drabbas av kvinnofridsbrott.

Bilagor

1. Stockholm stads program för kvinnofrid
2. Bilagor till Stockholm stads program för kvinnofrid

Stockholm stads program för kvinnofrid

Revidering av tidigare program från 1999-09-06

Programperioden 2006-2010

Stockholm stads program för kvinnofrid

Programperioden 2006-2010

Innehåll

Inledning.....	3
Kvinnofridsfrågan i Stockholms stad i.....	5
Stadens insatser vid besöksförbud, grov fridskränkning och kvinnofridskränkning.....	7
Stöd till våldsutsatta kvinnor	8
Stöd och hjälp till fysiskt och psykiskt funktionshindrade kvinnor	9
Stöd och hjälp till drogmissbrukande kvinnor	9
Stöd och hjälp till flickor/unga kvinnor och pojkar som är/har blivit utsatta för s.k. hedersrelaterat våld	10
Stöd och hjälp till barn i våldsutsatta familjer.....	11
Stadens arbete med våldsutövande män	12
Samverkansfrågor	13
Stöd till kvinnofridsarbetet i Stockholms stad.....	14
Tidsplan	14
Referenser	16

Inledning

Stockholms stads program för kvinnofrid handlar ytterst om mänskliga rättigheter och frihet från könsrelaterat våld. Det handlar om alla människors rätt till kroppslig integritet och hälsa oavsett kön, ålder, funktionshinder eller social situation. Ytterst är mäns våld mot kvinnor ett uttryck för bristande jämställdhet mellan kvinnor och män.

Mäns våld mot kvinnor i nära relationer är ett folkhälsoproblem, som orsakar stort lidande både för de våldsutsatta kvinnorna och för de barn som lever i dessa familjer.

Myndighetssamverkan i kvinnofridsfrågor har pågått sedan 1996 i Stockholms län, inom ramen för Operation Kvinnofrid. De myndigheter som ingår är Stockholms stad, Polismyndigheten i Stockholms län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms läns landsting, Kommunförbundet i Stockholms län samt representanter för åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och kriminalvården i länet. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Brottsförmyndigheten ingår också i Operation Kvinnofrids styrgrupp.

I september år 1999 fattade kommunfullmäktige beslut om "Stockholms stads handlingsprogram för Operation Kvinnofrid". Syftet var att ge stadsdelsnämnderna i uppdrag att skapa en bättre organisation för sina insatser i frågor om mäns våld mot kvinnor och deras barn samt att utveckla stödinsatser för dessa målgrupper. I programmet lades stor vikt vid personalutbildningar i kvinnofridsfrågor och betydelsen av lokala samverkansgrupper. Även kvinnors trygghet i utomhusmiljöer uppmärksammades. I Stockholms stad har stadsdelsnämnderna ansvaret för stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och deras barn.

Kommunfullmäktige gav i budgetbeslut för år 2005 socialtjänstnämnden i uppdrag att revidera stadens handlingsprogram för Operation Kvinnofrid.

Vidare uppmanades stadsdelsnämnderna i samband med kommunfullmäktiges budgetbeslut för åren 2004 och 2005 att ta fram lokala handlingsplaner i kvinnofridsfrågor. Detta arbete är nu i ett slutskede och stadsdelsnämnderna har antagit handlingsplaner i frågan.

Viktiga framgångsfaktorer i arbetet för kvinnofrid är utbildning, metodutveckling, uppföljning samt utveckling av samordningen inom och mellan olika verksamheter och aktörer i staden.

Stadsövergripande insatser för våldsutsatta kvinnor

De stadsövergripande verksamheter som stödjer och hjälper våldsutsatta kvinnor och deras barn är Socialjouren, Kriscentrum för kvinnor, Barncentrum och Kruton. Det sistnämnda erbjuder både rådgivning och skyddat boende för flickor och unga kvinnor som blivit utsatta för så kallat hedersrelaterat våld. Också Stödcentrum för unga brottsoffer hjälper och stöder dessa ungdomar. Stödcentrum för unga brottsoffer och medling drivs för närvarande på sex platser i staden och är socialtjänstnämndens, stadsdelsnämndernas och polismyndighetens gemensamma verksamheter. Socialtjänst-

nämnden har också från oktober 2005 skyddat boende i projektför form för missbrukande, våldsutsatta kvinnor på korttidsboendet Hvilan.

Traditionellt har de frivilliga kvinno- och brottsofferjourerna i Sverige tagit ett stort ansvar för våldsutsatta kvinnor och deras barn. Socialtjänstnämnden i Stockholms stad stöder årligen genom sitt anslag till frivilligorganisationer flera kvinno-, tjej- och brottsofferjourer samt projekt i kvinnofridsfrågor. Föreningar/jourer kan även få lokalt stöd av stadsdelsnämnder.

Syfte

Syftet med Stockholms stads program för kvinnofrid är att skapa förutsättningar för ett likvärdigt arbete med kvinnofridsfrågor i stadens nämnder och bolag.

Problemets omfattning

När man diskuterar mäns våld mot kvinnor i nära relationer både i internationella och nationella sammanhang benämns detta som ett av de största folkhälsoproblemen. I Världshälsoorganisationens (WHO) senaste multinationella studie konstaterades att bristande jämställdhet är den grundläggande orsaken till mäns våld mot kvinnor. Statens folkhälsoinstitut har också i år påtalat att "frihet från könsrelaterat våld bör bli ett nytt delmål inom folkhälsopolitiken".

Om våldets omfattning i Stockholms stad och det s. k. mörkertalet (det icke anmälda) finns bara skattade uppgifter framtagna av bland andra Brottsofferbygge rådet och Statistiska centralbyrån. Utifrån den officiella brottsstatistiken, analyser av brottsanmälningar och ett antal frågeundersökningar gjorda i Sverige kan en grov skattning av mörkertalet göras som visar att mellan ca 5 100 och 6 400 fall av misshandel (inklusive grov) skedde i nära relationer under år 2005 i Stockholms stad. Det är dock viktigt att poängtera att denna typ av skattningar alltid blir grova och är behäftade med stor osäkerhet.

Ett växande problem är situationen för ungdomar i patriarkala familjer. Det hedersrelaterade våldet som främst drabbar unga kvinnor uppmärksammas alltmer. Skolans och socialtjänstens arbete är av stor betydelse för att förebygga, fanga upp och hjälpa unga som drabbas eller hotas av våld eller begränsningar i sin livsföring. Det finns även skäl att uppmärksamma det behov av hjälp som kan finnas för hbt-personer (homosexuella, bisexuella och transpersoner) som utsätts för våld inom sin relation.

Definitioner och begrepp

Under åren 2000-2004 arbetade "Nationellt Råd för Kvinnofrid" på uppdrag av regeringen. Rådets uppdrag var att fördjupa kunskaperna om mäns våld mot kvinnor samt finna ytterligare vägar att skydda kvinnor mot våld. Rådets arbete har bland annat resulterat i en skriftserie som tar upp följande begrepp för våld:

- Fysiska övergrepp
- Psykiska övergrepp
- Ekonomiska övergrepp
- Sexuellt utnyttjande

Föreliggande program för kvinnofrid ansluter sig till ovanstående begrepp. När åtgärder rör barn ska det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver.

Programperiod

Stockholm stads program för kvinnofrid föreslås gälla från den 1 juli 2006 till och med den 31 december 2010.

Kvinnofridsfrågan i Stockholms stad

Stadens ansvar för stöd och hjälp vid kvinnofridsbrott och det våld mot barn och ungdomar som förekommer vid dessa brott begränsas inte enbart till socialtjänstnämndens och stadsdelsnämndernas ansvarsområde. Det gemensamma ansvaret gäller alla kommunala verksamheter som på ett eller annat sätt kommer i kontakt med våldsutsatta personer eller våldsutövare samt med de konsekvenser som orsakas av det psykiska, fysiska och sexuella våldet.

- Kommunstyrelsen, socialtjänstnämnden och utbildningsnämnden bör följa internationell forskning och utveckling av metoder i arbetet med mäns våld mot kvinnor.
- Utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna samt socialtjänstnämnden ansvarar för att uppmärksamma flickor och pojkar som kan vara utsatta för begränsningar i sin livsföring som inte är förenligt med FN:s konvention om barnets rättigheter.
- Utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna ansvarar för att skolorna har utarbetade rutiner för fullgörande av anmälningsplikten till socialtjänsten vid misstanke om att barn eller ungdomar far illa och för att uppmärksamma flickor och pojkar som kan vara utsatta för hedersrelaterat våld, tvångsäktenskap eller könsstympning.
- Kommunstyrelsen, stadsdelsnämnderna, socialtjänstnämnden, utbildningsnämnden och andra berörda nämnder bör delta i EU-samarbete och förebyggande projekt inom kvinnofridsområdet.
- Stadens nämnder, bolag samt övriga institutioner rekommenderas att i första hand välja hotell som inte visar porrfilm när hotell bokas eller när hotell rekommenderas för stadens gäster (KS 2004-03-03).
- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att de lokala handlingsplanerna även omfattar insatser för våldsutsatta medarbetare.

Insatser i skolan

Andra kommunala verksamheter som har en viktig roll att upptäcka, stödja och hjälpa våldsutsatta barn och ungdomar är bl.a. förskolan, grundskolan och gymnasiet. Utbildningsväsendet (även friskolor) och dess personal har

en nyckelroll vad gäller att upptäcka och hjälpa barn och ungdomar som lever i hem där mamman utsätts för psykiskt, fysiskt och/eller sexuellt våld.

Skolan har också som uppgift att förebygga sexuella trakasserier och annat sexuellt våld som utövas i skolan elever emellan. Detsamma gäller i frågor om hedersrelaterat våld eller underårigas tvångsäktenskap, bortgifte och könsstympning. Skolan har likaså anmälningsskyldighet till socialtjänsten när barn får illa eller när det bara finns misstanke om det. Det är angeläget med en bra samverkan mellan grundskolan och socialtjänsten i stadsdelsnämnderna och tydliga rutiner när det gäller anmälningsskyldigheten.

Utbildningsnämnden har ansvar för kommunala vuxenutbildningar, svenskundervisningen för invandrare (sfi) och gymnasieskolan. I dessa verksamheter är det viktigt att personalen har kunskaper i kvinnofridsfrågor. Detta gäller även de verksamheter som drivs på entreprenad.

Större delen av de ungdomar som studerar vid gymnasiet är inte myndiga vilket innebär att samma regler för anmälningsskyldighet som i grundskolan gäller. När det gäller våld i ungdomars egna nära relationer och sexuella trakasserier samt hedersrelaterat våld har gymnasieskolan en viktig roll som opinionsbildare och kunskapsförmedlare.

Övriga nämnder

Kulturnämndens integrations- och kulturstöd är av stor betydelse i det förebyggande arbetet mot kvinnofridsbrott.

De tekniska nämnderna har ansvar för trygghetsfrågor i samband med detaljplaner, annan markanvändning samt vid byggnation. Tekniska nämnder har även ansvar t.ex. när det handlar om upplåtelse av reklamplats. Utgångspunkten ska vara barns bästa och icke-kränkande reklam ur ett genusperspektiv.

Staden som arbetsgivare

Stadens arbete med jämställdhet och integration är viktiga verktyg för att motverka mäns fysiska, psykiska och sexuella våld mot kvinnor/barn. Det personalpolitiska och fackliga samarbetet ska verka för att det finns kunskap och metoder på arbetsplatserna för att stödja och skydda anställda som har utsatts för kvinnofridsbrott och våld i sina nära relationer.

Enligt stadens jämställdhetspolicy ska jämställdhetsarbetet bedrivas på tre nivåer: i personalpolitiken, i stadens verksamheter och i ett omvärldsperspektiv. Arbetet med jämställdhet ska genomsyra alla politikområden och alla verksamheter. Inom förskola, grundskola, gymnasieskola samt fritidsverksamheter ska jämställdhetsarbetet stärkas (KF-budget, 2006).

Stadens insatser vid besöksförbud, grov fridskränkning och kvinnofridskränkning

- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att bevaka att åklagares och domstols beslut om besöksförbud alltid meddelas dem vid de beslut där parterna har gemensamma barn och där besöksförbudet gäller gemensam bostad.
- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att sprida kunskap till sin personal om rättsliga möjligheter i samband med våld i nära relationer i syfte att informationen (t.ex. om besöksförbud, grov kvinnofridskränkning och fridskränkning samt målsägandebiträde) ska vara lättillgänglig för våldsutsatta kvinnor.
- Stadsdelsnämnden bör, om samtycke från den enskilde lämnas, bistå i polisens arbete med insamlande av information till de beslutsunderlag som polisen sammanställer åt åklagare för att fatta beslut om besöksförbud.

Besöksförbud

Som ett led i strävandena att begränsa våld mot kvinnor i nära relationer infördes år 1988 lagen om besöksförbud. Syftet med lagen är att den ska förebygga brott mot, skapa trygghet för och skydda personer som förföljs och trakasseras. Lagen är könsneutralt skriven men förarbetena utgår tydligt från en situation där en kvinna utsatts för våld eller hot i ett förhållande. Besöksförbudet innebär att en person inte får besöka eller på annat sätt aktivt ta kontakt med den som ska skyddas. Överträdelse av besöksförbud kan ge fängelse upp till ett år och ligger under allmänt åtal (sedan år 1990). År 2003 skärptes lagstiftningen med att ett besöksförbud även kan gälla i en gemensam bostad (den som döms till ett besöksförbud utestängs från bostaden) och genom möjligheten att utvidga det "skyddade området" efter att ett utvidgat besöksförbud överträtts.

När det gäller besöksförbud kan socialtjänst och andra instanser informera om möjligheten att ansöka om besöksförbud och hur det går till. Vid en ansökan om besöksförbud behöver åklagaren en väl underbyggd utredning för att kunna fatta rättssäkra beslut. Det är polisen som förser åklagaren med det materialet. I utredningen bör polisen uppge om den person som eventuellt ska åläggas besöksförbud tidigare har begått våldsbrott. Socialtjänsten bör, om samtycke lämnas från den enskilde, vara behjälplig vid polisens hantering av ansökningar om besöksförbud. Polisen bör även ange om personen varit aktuell någon annanstans. Utveckling av rutiner och arbetssätt är en uppgift för stadsdelsförvaltningarna.

Grov fridskränkning

Sedan den 1 juli 1998 ingår grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning i brottsbalkens 4. kapitel. Ett viktigt begrepp i lagen är "upprepad kränkning" som visar vikten av att misshandeln polisanmäls. Även om den sedan inte leder till åtal – till exempel om kvinnan/flickan/ partnern inte orkar eller vågar medverka i polisutredningen för åtalet – finns ändå polisanmälan kvar och utgör kanske senare ett bevis på att misshandeln inte är en

enstaka händelse utan att det finns flera. Den här delen av lagen är även tillämplig när det är frågan om brott mot barn, brott mot syskon eller annan familjemedlem, när det handlar om hedersrelaterade brott, brott mot föräldrar och brott i samkönade relationer.

Grov kvinnofridskränkning

Samma lag tar även upp grov kvinnofridskränkning. Här anges att brott som har "begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff." (lag 1999:845).

De kränkningar som avses är exempelvis misshandel, ofredande, hemfridsbrott och sexuellt tvång. Genom denna bestämmelse ska upprepade fall av sådana brott bedömas tillsammans och resultera i ett stängare straff än vad de enskilda gärningarna bedömda var och en för sig skulle medföra.

Stöd till våldsutsatta kvinnor

I det här avsnittet redovisas först allmänt vad som gäller våldsutsatta kvinnor i staden och därefter beskrivs de grupper som har speciella behov. Äldre kvinnor ses inte som en särskild grupp.

- Stadsdelsnämnderna* ansvarar för att utveckla rutiner för handläggning av våldsutsatta kvinnor och deras barn; rutinerna ska även fortsättningsvis beskrivas i lokala handlingsplaner.
- Stadsdelsnämnderna* ansvarar för att personalen är utbildad i kvinnofridsfrågor och känner till anmälningsrutiner.
- Våldsutsatta kvinnor och deras barn ska erbjudas placering där de kan få stöd och hjälp. Vid placering i en stadsdelsförvaltnings jourlägenhet ska kvinnan, och eventuella barn, garanteras samtalsstöd och barnens skolgång.

När en våldsutsatt kvinna har barn är det vanligt att även barnens situation behöver utredas. Om barnen bevittnat våld och/eller själva utsatts för våld ska detta utredas och dokumenteras. Det är vanligt att personakter enligt socialtjänstlagen samsorteras i samhörigheter i ärendehanteringssystemet Paraplyet. Det kan i dessa fall vara lämpligt att istället lägga upp separata akter på mamman, barnet/barnen och maken/sambon.

I stadsdelsnämndernas handlingsplaner bör följande särskilt uppmärksammas: psykiskt våld, behovet av olika handläggare för mannen och kvinnan, tillgänglighet vid placering av äldre och funktionshindrade kvinnor, stöd vid polisanmälan, delegationsfrågor för handläggare, behovet av ekonomiskt bistånd, stödinsatser, boende, samtalsstöd mm.

* I begreppet innefattas även Enheten för hemlösa och Socialjouren vid Socialtjänstförvaltningen i tillämpliga delar.

Rätten till bistånd

Vid bedömning av rätten till bistånd i form av exempelvis skyddat boende får kvinnans ekonomi inte avgöra om behövliga biståndsinsatser ska beviljas eller inte. Vid prövning av rätten till ekonomiskt bistånd ska däremot alltid behovsbedömningen kompletteras med en ekonomisk prövning, dvs. om kvinnan själv har inkomster eller tillgångar som kan tillgodose hennes behov. Att hänvisa till mannens försörjningsskyldighet är olämpligt i detta akuta skede.

Stöd och hjälp till funktionshindrade kvinnor

En funktionshindrad kvinna kan utsättas för samma typer av våld som alla andra kvinnor, men eftersom hon kanske är beroende av andra för att klara sitt dagliga liv, finns det ytterligare sätt att kränka eller våldföra sig på henne. Det kan t.ex. handla om att:

- Någon utger sig *felaktigt för att företräda* den funktionshindrade och kan därmed komma över pengar eller andra tillgångar från henne.
- Försummelse som *vanvård*, att den funktionshindrade inte får hjälp med sin hygien, otillräckligt med mat, felaktig medicinering, inte får tillgång till telefon m.m.
- *Sexuellt utnyttjande* genom att anhörig eller vårdare eller andra kräver sexuella tjänster för att ge den funktionshindrade den hjälp hon behöver.

- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att den personal som arbetar med funktionshindrade har tillräcklig kunskap för att uppmärksamma när någon blir utsatt för våld.
- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att det finns rutiner för hur personal, som uppmärksammar våld mot en funktionshindrad, ska föra vidare sina misstankar till en chef, eller annan resursperson, som har mandat och delegation att utreda ytterligare och besluta om åtgärder.
- Stadsdelsnämnden ska erbjuda våldsutsatta, funktionshindrade kvinnor skyddat boende med utbildad personal och som är anpassat till funktionshindrade kvinnors behov.

Socialtjänstens erfarenhet är att majoriteten av våldet utförs av en nära anhörig eller någon annan som kvinnan är beroende av. Våldet utförs av både män och kvinnor, men männen dominerar och våldet som begås av män är oftast betydligt grövre. Alla som i sin yrkesutövning kommer i kontakt med funktionshindrade kvinnor, oavsett funktionshindrets art, måste vara uppmärksamma på tecken som kan visa att kvinnan inte behandlas väl. Övergrepp ska anmälas enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) 24§, (trädde i kraft den 1 juli 2005).

Stöd och hjälp till drogmissbrukande kvinnor

Ett fåtal studier har gjorts i Sverige angående våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik och deras situation. Dessa studier visar att de missbrukande kvinnorna som utsätts för mäns våld är en mycket utsatt grupp. När kvinnor utsätts för våld är det oftast av en nuvarande, eller före detta, manlig partner. Detta gäller även för missbrukande kvinnor. Men studier har

visat, att de missbrukande kvinnorna utöver detta, även utsätts för våld i det offentliga rummet.

- Stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden ansvarar för att erbjuda kvinnor behandling för sitt drogmissbruk samt boende i en miljö med enbart kvinnor. Rehabiliteringen ska också omfatta bearbetning av det våld som kvinnorna utsätts för. Personalen ska ha kunskap om mäns våld mot kvinnor i nära relationer.
- Stadsdelsnämnderna rekommenderas att erbjuda varje enskild person med alkohol- eller narkotikamissbruk en egen handläggare. Giftna par och samboende, där båda söker hjälp, rekommenderas att inte ha en gemensam handläggare.

Kvinnojourer tar inte emot kvinnor med missbruksproblematik, vilket innebär att kvinnan oftast inte har någonstans att ta vägen. En kvinna som utsätts för våld av sin partner har behov av akut skydd och stöd. Det är ingen skillnad om hon är missbrukare och vid tillfället påverkad av alkohol eller droger. För närvarande kan socialtjänstnämnden erbjuda skyddade platser på Hvilan.

Det är bra att kvinnan och mannen har olika handläggare, så att vars och ens behov kan utredas och bedömas på ett adekvat sätt. Socialtjänsten bör ställa krav på behandlingshem för missbrukare att arbeta med samtliga hinder för rehabilitering, dvs. även våldsproblematiken.

Stöd och hjälp till flickor/unga kvinnor och pojkar som är/har blivit utsatta för hedersrelaterat våld

Problemen kring hedersrelaterat våld mot kvinnor uppmärksammas allt mer i Stockholms stad. Staden har haft en ambition att utveckla sina egna verksamheter inom socialtjänsten och skolan samt att samarbeta med frivilliga organisationer för att motverka detta.

- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att ha en handlingsplan för arbetet med hedersrelaterat våld.
- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att i första hand erbjuda dem som utsätts för hedersrelaterat våld skyddat boende som erbjuder stöd och har kunskaper om hedersrelaterat våld.
- Utbildningsnämnden och stadsdelsnämnderna ansvarar för att flickor och kvinnor inte uteblir från obligatorisk undervisning i grundskolan.

I socialtjänstnämndens regi finns ett skyddat boende för flickor (13-20 år) på institutionen Kruton. Ett stöd- och rådgivningscenter som är knutet till Kruton öppnades i april 2005. Det är även en resurs och kunskapsbank för stadsdelsnämnder och andra fackförvaltningar i frågor kring hedersrelaterat liv och våld.

Tvång, förtryck/hot och våld i hederns namn förekommer i samhällen som följer det patriarkala familjesystemets sedvänjor och traditioner. Alla famil-

jemedlemmar samt släkt/klan ingår i detta system och bidrar genom sitt beteende till familjens heder. Kännetecknande för våldet är bl.a. enligt FN att det är ett systematiskt hot mot flickors och kvinnors liv.

Resultatet av att leva under dessa förhållanden blir ett extremt begränsat handlingsutrymme. Villkoren och möjligheter att ta del av det som skolan erbjuder och i förlängningen att integreras i det svenska samhället är begränsade. Här finns även en könsspecifik skillnad mellan ungdomar. Ju äldre flickorna blir, desto mindre handlingsutrymme har de – det motsatta gäller för pojkarna.

Detta våld kan även drabba pojkar t.ex. om de inte vill gifta sig med någon som föräldrarna/slakten har valt. Pojken/mannen kan bli utstött och förföljd om han litar sig med och beskyddar flickor som inte fogar sig. Det kan också bli problem om han inleder en relation med en flicka mot flickans familjs vilja eller om han inleder en relation med en flicka som anses höra till en annan man. Homosexualitet och samkönade relationer är inte heller accepterade i patriarkala familjesystem och anses bringa skam över familjen. Alla dessa situationer kan leda till hedersrelaterat våld.

I Stockholm har både socialtjänsten i stadsdelsnämnderna och skolorna på alla stadier en viktig roll att våldet upptäcks och att stöd och hjälpinsatser sätts in i tid. Det är viktigt att se till att samarbete kring individärenden mellan skolläda, elevvård och socialtjänst fungerar. Socialtjänsten behöver uppmärksamma att nätverksmöten, som kan vara en bra utredningsmetod i andra sammanhang kan bli ett hot och öka pressen att återställa familjens heder när det rör sig om hedersrelaterade frågor.

Stöd och hjälp till barn i våldsutsatta familjer

Programmet tar sin utgångspunkt i förslag till ny lagstiftning om ökat stöd till barn som lever i våldsutsatta hem. Lagändringen föreslås träda i kraft den 15 november 2006. Förslagets innebörd i korthet:

- I socialtjänstlagen slås det fast att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp, av eller mot närstående vuxna, är offer för brott.
- Barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person ska ha rätt till brottsskadeersättning från staten.
- Personer som utsatts för brott ska i fler situationer än i dag få information om vilka bestämmelser som gäller för meddelande av besöksförbud.

• Stadsdelsnämnderna ansvarar för att utreda och besluta om stödåtgärder för barn i våldsutsatta familjer. Personalen ska ha specialkunskap om samtal med barn.   • Stadsdelsnämnden ansvarar för att ha rutiner så att barn i våldsutsatta familjer får ett eget ärende i stadens ärendehanteringssystem.   • Stadsdelsnämnden ansvarar för att anlita experter om barnens situation om det behövs.

Tio procent av alla barn har upplevt våld i hemmet, fem procent upplever det ofta, dvs. vart 20:e barn i Sverige (Hällberg 2004, FoU – Södertörn och Rädda Barnen). Att alla barn som levt med och bevittnat våld mot mamman ska beaktas och stödjas som psykiska brottsoffer får även stöd från Rädda Barnen, Barnombudsmannen och barnpsykiatrien.

Lagstiftningen i Sverige förbjuder barnaga, men den direkta eller indirekta våldsrisk som barn utsätts för i familjer där mamman misshandlas har ofta förbisetts. Istället har fokus riktats mot mammans situation och hennes förhållande till mannen. Att barn far illa av misshandel är väl känt. Barnen påverkas dock alltid på något sätt i familjer där våld förekommer.

Enligt t.ex. Brottsoffermyndigheten visar forskningen att barnens svåraste upplevelser är knutna till:

- tystnaden och hemlighållandet av övergreppen,
- att ingen ingripit,
- barnen känner ansvar för att skydda mamman,
- skuld för att ha orsakat våldet,
- oro för att själv bli utsatt för likartade övergrepp,
- existentiell kris i ångest för att pappa ska döda mamma så att barnet blir helt övergivet, många barn utvecklar psykosomatiska symptom.

Barnen i dessa familjer känner så gott som alltid till våldet. Även mycket små barn kan känna att någonting är fel och uppleva att det finns en hotfull situation i familjen. De allra minsta barnen kan drabbas genom att mamman får svårare att knyta an till barnet när hon själv är rädd och befinner sig i en hotfull situation. Barn i förskoleåldern riskerar att bli försummade. Ett viktigt stöd till barnen är att deras mamma får hjälp så att hon blir kapabel att ta tillbaka sin föräldraroll

De lite äldre barnen och ungdomarna har ofta problem i skolan och svårt att koncentrera sig. Det är också vanligt att dessa barn har svårt med kamratrelationer och ibland mobbas; alternativt att de själva tar till våld. Många kostnadskrävande insatser för barn har misslyckats därför att man inte förstått att grundproblematiken ligger i våldet mot mamman och dem själva. Mannens isoleringsprocess som drabbar kvinnan, gäller även barnen. De kan inte (vågar inte) ta kompisar hem och inte heller deras kontakter med släkt och andra vuxna i närheten är tillåtna. Därmed har de begränsade möjligheter att jämföra sitt liv med livet i en "vanlig" familj.

Stadens arbete med våldsutövande män

Det finns en bred enighet om att våld mot kvinnor är ett komplext problem med sammansatta orsaker på strukturell och individuell nivå. Våldet är könsspecifikt – 90 procent av alla former av misshandel utövas av män. När det gäller grov misshandel (8 procent av totalt 9 626 lagförda fall under 2003) var 92 procent av gärningsmännen män och 8 procent kvinnor. ("Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003", Lagföringsstatistiken, BRÅ-rapport).

- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att utveckla stödet för behandling av våldsutövande män.
- Stadsdelsnämnderna rekommenderas ha olika handläggare för mannen och kvinnan och de ska ha separata akter och ärenden.
- Stadsdelsnämnderna ansvarar för att de handläggare som bemöter och behandlar våldsutövande män har en adekvat utbildning och kunskap om mäns våld mot kvinnor i nära relationer.

Operation Kvinnofrids faktafolder ("Ta ställning för kvinnofrid", 2004) beskriver varningssignaler i ett förhållande – de kan komma tidigt i förhållandet – eller ta tid innan de blir tydliga. Varningssignalerna är: synen på kvinnor, överdriven svartsjuka, våldsamt mot saker, isolering, den totala kontrollen.

Initiativ till debatt om attitydpåverkan bland män är ett nödvändigt inslag i arbetet med att minska våldet mot kvinnor. Sådana initiativ har tagits av olika manliga nätverk och mansjourer. Papparollen är också viktig att diskutera vid behandling av våldsutövande män. De behöver arbeta igenom våldets konsekvenser och våldets påverkan på barnens liv. De har ansvaret också för det våldet, inte bara för våldet mot barnens mamma.

Familjerätten på stadsdelsnämnderna som träffar dessa pappor i samband med begäran från tingsrätten om yttrande i vårdnadsfall bör noggrant pröva lämpligheten i att föreslå gemensam vårdnad. I detta arbete är det angeläget att barnens bästa beaktas. Staden har 2004-09-20 antagit ett reviderat handlingsprogram för FN:s barnkonvention som slår fast hur arbetet med barnens rättigheter och behov av skydd ska bedrivas.

Eftersom våldsutövande män inte är någon homogen grupp så kan såväl orsaken till våldet som möjligheten till förändring variera. Det finns en del framgångsrika behandlingsmetoder och påverkansprogram för män. Föregångsländer i behandlingsmetoder är bl.a. Kanada och Norge. I Sverige finns 7 st professionella mänscentra, tre av dessa är i huvudsak kommunalt finansierade (Göteborg, Lund och Haninge). Mänscentrum i Stockholm drivs i stiftelseform och får verksamhetsstöd från Stockholms stad. Det har också startats projekt i kompetenshöjande syfte i några stadsdelsförvaltningar ("Järva-kvinnofrid") för att bemöta män som har utövat våld mot sin partner. Dessa projekt skulle efter utvärdering kunna användas som exempel för övriga stadsdelsnämnder.

Samverkansfrågor

Många instanser möter problemet med våld mot kvinnor i nära relationer: socialtjänst, hälso- och sjukvård, rättsväsendet samt kvinno- och brottsofferjourer. Även elevvården, psykiatrin, familjerådgivningen och flera andra möter våldets konsekvenser, eftersom våldet har flera aspekter: sociala, juridiska, psykologiska och fysiska.

Sverige har en omfattande lagstiftning för att skydda och hjälpa kvinnor som utsätts för våld. Flera olika instanser ska utföra delar av detta arbete. I lagstiftningen om våld mot kvinnor återkommer behovet av samverkan mellan olika myndigheter.

Det finns en allmän lagstadgad skyldighet för myndigheter att samverka med stöd av 6 § förvaltningslagen, FL, (1986:283). I socialtjänstlagen, SoL (2001:453) och polislagen, PolisL, (1984:387) finns det särskilda bestämmelser om skyldighet att samverka.

Intern samverkan i staden

Stadsdelsnämndernas samverkan regleras bland annat i olika riktlinjer för socialtjänsten. Undersökningar av Barnombudsmannen, länsstyrelsen och Socialstyrelsen menar att samarbetet mellan skola och socialtjänst i kommunerna har brister när det är frågan om att anmäla barn som får illa. För att komma tillrätta med bristerna bör initiativ tas i stadsdelsnämnderna för att utveckla rutiner och interna samverkansformer. De lokala handlingsplanerna i kvinnofridsfrågor bör omfatta alla berörda kommunala verksamheter.

I Stockholms stad finns, som redan nämnts, myndighetssamverkan i Operation Kvinnofrid med flera mycket viktiga uppgifter, inte minst den opinionsskapande och kompetenshöjande. Dessutom finns det s. k. chefsråd, där stadsdelsförvaltningschefer och polismästarna i de tre polismästardistrikten som omfattar Stockholms stad möts regelbundet för gemensamma satsningar och strategiska beslut. I alla stadsdelsförvaltningar finns också idag lokala brottsförebyggande råd. I dessa sammanhang bör frågor om kvinnofrid och rutiner för samverkan behandlas.

Stöd till kvinnofridsarbetet i Stockholms stad

Under hela programperioden är socialtjänstförvaltningens enhet Preventionscentrum Stockholm (Precens) en resurs i genomförandet av det stadsövergripande programmet. Genomförandet sker i samverkan med Operation Kvinnofrid och i samråd med de frivilligorganisationer som erhåller stöd från socialtjänstnämnden. Den stadsövergripande organisationen för kvinnofridsfrågor ska utvecklas i samverkan med stadsledningskontoret och socialtjänstförvaltningens avdelningar. Genomförande och uppföljning av programmet hanteras inom ramen för stadens integrerade ledningssystem (ILS).

Inom socialtjänstförvaltningen finns redan verksamheter och uppdrag som rör kvinnofridsfrågor och utsatta barn. Som exempel kan nämnas skyddat boende och rådgivning, krisjourer, stöd till hemlösa, prostituerade och personer utsatta för människohandel samt stöd till missbrukare.

Tidsplan

Programmets spridning och implementering föreslås börja under hösten 2006. Programmet omfattar verksamheter och uppdrag som i huvudsak gäller stadsdelsnämnderna och socialtjänstnämnden. En del frågor, huvudsakligen av förebyggande karaktär, rör framför allt utbildningsnämnden.

Ett viktigt instrument i kvinnofridsfrågor är den lokala handlingsplan som stadsdelsnämnderna har för sin personal och den information som planerna ger om ärendehantering och ansvarsfördelning inom förvaltningen. Arbetet med att uppdatera dessa handlingsplaner bör påbörjas under 2006.

Stadsdelsnämnderna bör utveckla det lokala myndighetssamarbetet. I detta sammanhang är kontakterna med landstingets verksamheter angelägna. Hälso- och sjukvården på det lokala planet ska ta fram handlingsplaner enligt landstingets program "Omhändertagande av våldsutsatta kvinnor" (beslut i landstingsfullmäktige 2005-12-13). Programmet handlar också om våldsutsatta barns situation.

År 2007

Implementering av kvinnofridsprogrammet fortsätter i stadens nämnder och styrelser. Socialtjänstnämnden är därvid en resurs för andra nämnder och styrelser. En mediekampanj i kvinnofridsfrågor genomförs på länsnivå inom ramen för Operation Kvinnofrid.

År 2008 - 2010

Kommunstyrelsen, socialtjänstnämnden och andra nämnder fortsätter att samordna och utveckla sina egna verksamheter. Kompetenshöjande utbildningar genomförs inom myndighetssamverkan Operation Kvinnofrid i Stockholms län samt i stadens egen regi med socialtjänstnämnden som resurs.

Socialtjänstnämnden gör i samråd med kommunstyrelsen en översyn och revidering av "Stockholms stads program för kvinnofrid". Detta görs år 2010.

Referenser

Inspiration och texter har hämtats ur:

- Budget 2006 för Stockholms stad.(2005), Stockholm, stadskansliet.
- Garcia-Moreno, C & Henrica A.F.M.& Jansen, M & Ellsberg, L & Heise, C & (2005), WHO, "Multi-country study on Women's health and Domestic Violence against Women": Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses' 24 000 women were interviewed in 10 different countries.
- Brottsförebyggande rådet, (2003) "Besöksförbud – en utvärdering av lagen och dess tillämpning". Stockholm: Rapport 2003:2.
- Brottsförebyggande rådet "Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003". Lagföringsstatistiken. Rapport 2004:3.
- Brottsförebyggande rådet, "Nya regler i lagen om besöksförbud". Stockholm. 2005.Delrapport.
- Brottsförebyggande rådet, "Våld mot kvinnor i nära relationer. En kartläggning. Stockholm. Rapport 2002:14.
- Socialstyrelsen: "Våldsutsatta kvinnor".(2003) Kunskapsöversikt
- Nationellt Råd för Kvinnofrid, (2002) "Man slår! Vad gör man? Bengtsson - Tops, A (2004)"Vi är många" rapport, Malmö högskola.
- Arnell, A & Ekbohm, I (1999) "och han sparkade mamma...". Möte med barn som bevittnar våld i sina familjer. Rädda Barnen.
- Eriksson, M (2003), "I skuggan av Pappa.", Gondolin: Stehag Familjerätten och hanteringen av fäders våld.
- Holmberg, C, (2003). "Med husbondens röst – om våldshandlingar i misshandelsrelation", studie, Ystad, Kabusa böcker.
- Holmberg, C & Enander, V, (2004) "Varför går hon?", Om misshandlade kvinnor uppbrottsprocess. Ystad, Kabusa böcker.
- Hällberg, Carina "När pappa misshandlar mamma". Barns berättelser om våld i hemmet. (2004), Tullinge, FoU-Södertörn.
- Isdal, Per "Meningen med våld",(2001) Den svenska upplagan, Stockholm, Förlagshuset Gothia AB.
- Operation Kvinnofrid, (2004), "Tar ställning för kvinnofrid", Stockholm, faktafolder.
- Schlytter, Astrid (2005) "Rätten att själv få välja: Arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete, Lund, Studentlitteratur.

Bilagor till Stockholm stads program för kvinnofrid

Bilaga 1.

Nationella lagar som bl.a. tillämpas i kvinnofridsfrågor samt vid brott mot barn

Utdrag 1. Kommunallagen (1991:900 2§):

”Kommuner och landsting skall behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.”

Utdrag 2. Socialtjänstlagen (2 kap. 2 §):

”Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och hjälp de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som vilar på andra huvudmän”

Utdrag 3. Socialtjänstlagens (2001:453) 1 kap.

Målen för socialtjänsten är att på demokratins och solidaritetens grund främja människors ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor, aktiva deltagande i samhällslivet. Verksamheten skall bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet.

Utdrag 4. Socialtjänstlagen (5 kap.11§) som är s.k. "brottsofferlag" anges det att:

”Socialnämnden bör verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden bör härvid särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation”

Utdrag 5. Brottsbalken 4 kap. (4 a §), "frihetskränkning" och "grov kvinnofridskränkning":

”Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 Kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. För grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningarna som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff (lag (1999:845).

Utdrag 6. Ändringar i lagen om besöksförbud

Regeringens proposition ”Ytterligare åtgärder för att motverka våld i nära relationer” (prop. 2002/03:70) ledde till ändringar och nya bestämmelser i lagen om besöksförbud, äktenskapsbalken och sambolagen, vilka trädde i kraft den 1 september 2003.

De nya bestämmelserna som infördes innebär bl.a. att besöksförbud kan meddelas avseende gemensam bostad om det på grund av särskilda omständigheter finns en påtaglig risk för att den som förbudet avser kommer att begå brott mot en sammanboendes liv, hälsa, frihet eller frid. Ett sådant besöksförbud får meddelas för högst 30 dygn. När ett sådant besöksförbud kan vara aktuellt skall den som beslutet avser på tillsägelse av en polisman vara skyldig att följa med till förhör som hålls omedelbart därefter.

Vidare infördes en bestämmelse som innebär att besöksförbud kan utvidgas till större geografiska områden än tidigare (särskilt utvidgat besöksförbud). Sådant förbud kan meddelas om överträdelse av ett s.k. utvidgat besöksförbud. (BRÅ, 2005)

Utdrag 7. : Föräldrabalken 6 kap.

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

2 a § Barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande enligt detta kapitel av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömning av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. *Risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa skall beaktas.*

2 b § Vid avgörande enligt detta kapitel av frågor som rör vårdnad, boende och umgänge skall hänsyn tas till *barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.*

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

15 § (1 och 2 st.) Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses. Särskilt förordnade vårdnadshavare har ett motsvarande ansvar.

Barnkonventionen artikel 19:

"Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare."

Ett barn riskerar att fara illa och barnets personliga utveckling riskerar att skadas när det utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar att tillgodose barnets grundläggande behov.

Att ett barn tvingas bevittna (se eller höra) våld i sin närhet eller leva i en miljö där våld och hot om våld förekommer ofta, kan också göra att ett barn far psykiskt illa.

Bilaga 2.

Samordning med andra styrdokument

Stockholm stads program för kvinnofrid anger under olika avsnitt ett antal mål och metoder i handläggning av ärenden för stadens nämnder och styrelser. Nämnderna ska följa målen och metoderna i sina verksamheter när det är frågan om mäns psykiska, fysiska och sexuella våld mot kvinnor i närstående relationer. Detsamma gäller våldet mot barn inom dessa relationer och mot andra nämnda grupper i programmet.

Detta program samordnas främst med "Stockholms folkhälsoprogram" och med "Stockholms stads brottsförebyggande program" samt i lämpliga delar med andra styrdokument nedan.

Det övergripande målet för "Stockholms folkhälsoprogram" är att skapa förutsättningar för god hälsa på lika villkor för boende och anställda i staden. Det är en målsättning som även gäller kvinnor som utsätts för mäns våld.

Det brottsförebyggande programmets mål är att stärka den informella och formella sociala kontrollen, minska brottsbenägenheten, försvåra genomförandet av brott, lindra brottens skadeverkningar, samt att minska rädslan för brott. Arbetet ska koordineras med det drogförebyggande arbetet och andra tvärsektorieella relaterade arbetsområden som t.ex. jämställdhetsarbetet och integrationsarbetet. För att skapa förutsättningar för att uppnå målen ger det brottsförebyggande programmet fyra generella förslag. Stadens nämnder och bolagsstyrelser ska:

- öka engagemanget i, och prioritet på, det gemensamma brottsförebyggande arbetet,
- förbättra beslutsunderlagen för det brottsförebyggande arbetet,
- öka kunskaperna om vad som orsakar brott och effektiva brottsförebyggande metoder,
- främja samverkan med andra brottsförebyggande aktörer.

Alla dessa förslag kan tillämpas även i verksamheter kring kvinnofridsbrott för att motverka våld i nära relationer och genomsyrar detta program.

Det bör nämnas i sammanhanget att det sedan tidigare finns ett uppdrag som beslutats i "Socialt program för att minska prostitution": *Socialtjänstnämnden ska tillse att inom ramen för samarbetet kring kvinnofridsfrågor utforma en informationskampanj med syfte att sprida kunskap om sexköpslagen (KS-2006-02-22).*

Förutom folkhälsoprogrammet och det brottsförebyggande programmet är det främst dessa dokument som berör mäns våld mot kvinnor/barn i nära relationer:

- Kommunallagen (1991:900).
- Socialtjänstlagen (2001:453).
- Sekretesslagen (1980:100)
- Förvaltningslagen (1986:223).
- Riktlinjer för ärendeansvar mellan stadsdelsnämnderna (KS, 2003-03-19)
- Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (KS 1997-10-29)
- Riktlinjer för handläggning och dokumentation inom individ- och familjeomsorgen (KS 2004-02-18)
- Riktlinjer för socialtjänstens barn- och ungdomsutredningar (KS 2004-02-18).
- Riktlinjer för handläggning av ekonomiskt bistånd i stadsdelsförvaltningarna (KS-2004-06-02)

- Riktlinjer för "Hem för vård eller boende"(KF-2004-01-19) och reviderade riktlinjer för egenavgifter för vuxna i HVB, familjehem,
- Riktlinjer för insatser till vuxna missbrukare (KS 2002-11-13)
- Riktlinjer: Stadens insatser för psykiskt funktionshindrade (KS 2003-04-09)
- Stockholms stads handlingsprogram kring FN:s konvention om barnets rättigheter: "En god stad för barnet" (KF-2004-09-20).
- "BUS" – Gemensam policy med riktlinjer för barn och ungdomar med behov av skärskilt stöd från såväl kommun som landstinget (KF-2002-02-04).
- Socialtjänstens stöd till människor som utsatts för trafficking (KF 2004-01-19).
- Socialt program för att minska prostitution (SotN 2005-01-13).
- Stockholms stads brottsförebyggande program (SotN 200506-14, KF våren 2006).
- Stockholms stads folkhälsoprogram (SotN, 2006-01-20 och KF våren 2006).
- Strategin för skolhälsan (KF-2004-09-26).
- Jämställdhetspolicy för Stockholms stad (KF-1998-09-07).
- Lika möjligheter – allas ansvar. Plan för jämlikhet, integration och mångfald (KF 2005-05-09).